

ДЗВОНИ ЛЕМКОКІЩИН

№ 1 (100)
січень-лютий
2016 р.

Газета заснована
29 квітня 1994 року

ЧАСОПИС ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ЛЕМКІВЩИНА»

Богдан Ігор АНТОНІЧ (1909-1937)

РІЗДВО

Народився Бог на снях
в лемківській містечку Дуклі.
Прийшли лемки у крисанях
і принесли місяць круглий.

КОЛЯДА

Ніч у сніговій завії
крутиться довкола стріх.
На долонях у Марії
місяць – золотий горіх

Тешуть теслі з срібла сани,
стелиться сніжиста путь.
На тих снях в синь незнану
Дитя Боже повезуть.

Тешуть теслі з срібла сани,
сняться Різдвяні сні.
На тих снях Ясна Пані,
очі наче у сарни.

Ходить сонце у крисані,
спить слов'янське Дитя.
Їдуть сани, плаче Пані,
снігом стелиться життя.

НАС ВІТАЮТЬ:

Василь МУЛЕСА
– голова ВУТЛ,
письменник, м. Перечин.

Дорогі Лемки-Українці! Побачив світ 100-ий ювілейний номер газети «Дзвони Лемківщини». Дякуємо за це Богу, редколегії й нашим дописувачам.

Задзвонили дзвони в сотий раз,
світу сповістили,
що велика радість в нас –
кожному Лемкові мила.
Бо летять з Бескидів вістини
до хатинок і палаців.
З Карпат летять –
за ними серденька й нині болять.
Там колись ми жили,
там лишилась Божа благодать,
там коріння наші й крила.
Знаєм правду з тих листочків,
звідки слово лине материнське –
рідне, не чужинське.
Дзвонить «Дзвони Лемківщини»,
несить славу нашу Світом,
повесні, зимою й літом!
І як наші смереки чарівні –
осені не знайте,
край Лемківський, милий,
ще сто років славет!

Марія ГОРБАЛЬ – головний редактор газети «Успенська вежа», м. Львів.

Вітаю «Дзвони Лемківщини» з ювілейним СОТИМ випуском газети. Нехай Лемківські дзвони ніколи не приглушуються. Нехай зворушують нові серця молодого підрастаючого покоління і звичають їм про історію, їхні коріння, славних і чесних жителів Бескидів. Нехай голосять рідну лемківську мову, віру та культуру. А редакторів Ігорю Дуді – здоров'я, сили і звитяги в тій місії, яка на нього покладена.
З роси і води!

«ДЛ» – № 100!

Ігор ДУДА – редактор газети «Дзвони Лемківщини»

Шановні читачі та дописувачі! Ви тримаєте в руках 100-е число газети. Впродовж 22 років Ви чуєте наш тривожний лемківський передзвін. Він кличе до чину, до праці, до пам'яті.

Газета «Дзвони Лемківщини», друкований орган Всеукраїнського товариства «Лемківщина», репрезентує лемківську громаду України. Заснована 29 квітня 1994 р. як часопис Крайового товариства «Лемківщина», що продовжив традиції лемківської преси. У вересні 1939 р. вихід газети «Наш Лемко» (редактор Ю. Тарнович) був припинений у Львові «визволителями».

Перший редактор Петро Сорока – письменник, літературознавець і педагог, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Від №22 (1999 р.) – редактор Ігор Дуда, директор Тернопільського обласного художнього музею. Мені належить малюнок заголовка та емблеми часопису. Прошу вибачити, коли в рік виходили не шість номерів, а 4-5. Це – не через брак матеріалів, а через зайнятість на основній роботі. Редактор і почесна редакційна колегія працюють на громадських засадах. Хочу подякувати за співпрацю Тарасові Вашківу – радіоінженеру, який роками фахово виконує газетну верстку.

Спочатку газета виходила як місячник із тиражем у 3 000 (1994 р.) примірників, а з №14 (1995 р.) – як двомісячник із тиражем 1 000. Часопис розповсюджується в Україні (переважно в Галичині), серед лемківських організацій та осередків, надсилається лемківським громадам у Польщі, Словаччині, електронні версії – США і Канаді. Надалі залишається актуальною проблема розповсюдження газети, її самоокупності, тому про збільшення тиражу і періодичності поки що не може бути мови.

У травні 1998-го і січні 1999 р. вийшло два випуски спеціального літературно-мистецького додатку-альманаху під такою ж назвою (редактор П.Сорока). Однак надії, що покладалися на альманах, не виправдалися, тому він припинив своє існування. Ми переживали не найкращі часи: в ці роки було

випущено всього по одному номеру. Стояло питання про припинення випуску газети. Сьогодні вже ніхто не ставить під сумнів її існування та значення в інформативній свідомості лемків.

У кожному числі ми стараємося подавати матеріали на лемківській говірці. Від №37 (2003 р.) 4-та сторінка стала лемківською, на якій ми постійно поміщаємо гасло-нагадування: «Лемку! Маш бесьдувати, гварити, мовити, повідати, радити, речы, гадати. Втовды лем будеш собом і шанувати Тя будут Люде». На жаль, нашу мову ніхто не вивчає, а ті лемки, що знали – забули. Тому боляче, коли чуємо на фестивалях і читаємо в пресі українсько-польсько-лемківський суржик – мішанину.

Газета висвітлює життя лемків в Україні, культурно-громадську діяльність лемківських товариств й осередків, публікує спогади краян, документи і факти про депортацію, офіційні звернення, листи та відповіді урядових чиновників, матеріали зборів, конференцій, з'їздів ВУТЛ і СФУЛО, поетичні та прозові твори, оголошення і вітання, світлина і фоторепортажі. Серед постійних рубрик – «Хроніка новин», «Мовою документів», «Нам пишуть», «Наші ювіляри».

Від січня 2006 р. газета друкується на якісному білому папері, з вересня 2008 р. заголовки набрані в кольорі – синьою фарбою. Друк газети проводиться у Тернополі: спочатку у видавничому комбінаті «Збруч», потім – у видавничій «Терно-Граф», із січня 2013 р. – у приватній друкарні С. Старуха.

Ми бережемо пам'ять про минуле і віримо в краще майбутнє лемків, які були вирвані з корінням у 1944-46 роках із рідної землі. Повторю слова, з якими редколегія часопису зверталася у час свого народження до читачів: «Найголовніше завдання зберегти традиції, багату духовну культуру, звичаї, мову, пісні, передати це своїм дітям і внукам (додамо – і правнукам!). Аби на одвічному дереві України не пересохла одна із чарівних і самотніх гілок – лемківська! Виконаймо заповіт наших предків – не даймо розчинитися нашому родові у великому морі цивілізації».

Відродження Лемківщини починається від кожного з нас.

Іван РУСЕНКО (1890-1960)

ЛЕМКЫ

**Мы бідни, уж з діда-прадіда,
то духом хоц будме богати
і чести не дайме здопгати,
а віры не зломит нам біда!**

**Мы темни, -так гварят нелемкы,
то треба гу соньцю нам іти,
бо соньце і для нас засьвітит,
не блудме все вколо потемкы!**

**Мы слаби, як гача до плуга,
то дружно ся берме до діла
і буде в нас штораз міц-сила,
лем треба спомочы друг друга!**

**Нас мало – то в єдну громаду
всі ходме і смотрме довкола
быстрима очами сокола:
хто з нами враз іде – хто ззаду?**

**Мы мягки, – так гварят, – як глина:
гартуйме ся вшыткы на груды –
в пламени науки і труду
і стужат внет наша родина!**

Лит.: Русенко. Выбране. Ред. Петро Трохановській. – Крениця-Літниця, 2010. – С.47.

ХРОНІКА НОВИН

Фестиваль Різдвяної коляди.

10 січня в с. Пастуше Чортківського району на Тернопільщині відбувся Перший районний фестиваль Різдвяної коляди. Святкове дійство відбулося у лемківській церкві Св. Іоана Хрестителя. Молебень провели архієпископ Тернопільський Мстислав і настоятель храму протоієрей Анатолій. Учасниками фестивалю були лемківські колективи Чортківщини і м. Монастирська. Колядників привітав народний депутат України Олег Барна. Учасників нагородили пам'ятними подарунками.

Інф. «ДЛ»

«Зірка над Віфлеємом»

17 січня на сцені Будинку культури села Зарічево Перечинського району поставлена перша вистава народного театру «ЛЕМКО» за п'єсою «Зірка над Віфлеємом» Василя Мулеси – письменника, голови Закарпатського обласного товариства «Лемківщина» й одного із засновників театру.

Як розповів В. Мулеса, у виставі було задіяно понад 20 акторів-аматорів. У ролі режисера-постановника виступив сам автор п'єси. Над сценарієм і декораціями працювали члени товариств «Лемківщина» та імені А. Штефана. Прем'єру переглянули односельці

Продовження на с. 2.

НАТХНЕННЯ – ЦЕ ЙОГО ЖИТТЯ

(До 80-річчя від дня народження
академіка Миколи Мушинки)

Духовна культура Лемківщини – неповторна частина скарбниці українського народу. У ній оживають традиції у різних формах у громадському і культурному вимірах. Цей простір насичується (карпатським) колоритом і своєрідністю лемківської культури, яка проростає запашними квітами на різних ділянках образотворчого мистецтва, народних промислів, музики і художнього слова.

До плеяди збирачів і шанувальників лемківської духовної культури належить дослідник народної культури південних схилів Карпат, фольклорист і етнограф, доктор філології, професор, академік Національної Академії наук України, популяризатор лемківської культури в науковому світі Микола Мушинка, який 29 лютого 2016 р. відзначив своє 80-ліття.

Його біографія і творча доля пов'язана зі Словаччиною. Очевидно, викладачі Празького університету засіяли в його серці зерна любові до рідної землі, до вивчення фольклору південних лемків. Дослідник протягом багатьох років збирав народні перлини, які згодом стали джерелом для наступних видань: «З глибин віків. Антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини» (1967), «Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття» (Париж, 1975), «Спільні й відмінні риси у фольклорі русинів Пряшівщини та Воеводини» (1971), «Фольклорні видання українців Пряшівщини» (Варшава, 1979), «Голоси предків» (Пряшів, 2002).

Хочемо відзначити, що М. Мушинка по-особливого ставився до свого вчителя Івана Панькевича, який залишив для українистики цікаві праці з діалектології, історії мови, ономастики, а також із граматики, правописа і лінгводидактики. Сам М. Мушинка зазначив: «Вчений з широким діапазоном наукових зацікавлень, Іван Панькевич був неофіційним керівником і моєї фольклористичної підготовки під час мого навчання в Празі. Влітку 1967 року він влаштував останню свою фольклорно-діалектологічну експедицію – до мого рідного села Курова Бардіївського округу та його околиці. До експедиції він залучив трьох своїх учнів – Ольдржіха Лешку, Андрія Куримського і мене. Для всіх нас ця експедиція стала наочною школою польової роботи народознавця ... Всі ми жили і харчувалися в селянській хаті моїх батьків, яка стала нашою експедиційною базою. При польових записах ми вперше застосували магнітофон. Та оскільки в Курові в той час ще не було електрики, я щодня запрягав батькового коня у сільський віз і возив усіх членів експедиції разом з інформаторами у сусідні електрифіковані села Кружлів і Габолтов ... Для членів експедиції це була ідеальна школа методики польової

Продовження на с. 2.

НАТХНЕННЯ – ЦЕ ЙОГО ЖИТТЯ

Закінчення.

фольклорно-діалектологічної роботи. І. Панькевич нас наочно вчив, як треба зав'язувати контакт з інформаторами, що і як записувати».

Цей вишкіл допоміг майбутньому науковцю для подальшої роботи і фактично визначив його науковий напрямок. Для нього стали основною базою – першоджерела. Оскільки кожна наукова праця повинна опиратися на першоджерела, на записи автентичних творів, на вивчені матеріали духовної культури, саме в цій ділянці багато доклав зусиль невтомний М. Мушинка.

Він – співавтор кількох наукових розділів у фундаментальному виданні «Лемківщина» (Львів, 2002) – «Громадський побут», «Сім'я і сімейний побут», автор енциклопедичних і наукових статей, присвячених лемкам і Лемківщині у різних працях.

Учений також збирає та досліджує лемківський фольклор в Югославії, Румунії, Польщі, Україні, Західній Чехії та Моравії. Кожна монографічна публікація дослідника відзначається оригінальним підходом до використання фактологічного матеріалу для аналізу і висвітлення обраної наукової теми, свіжим баченням тих етнографічних чи історичних явищ, про які вже були написані відповідні праці. Тут назвемо деякі публікації М. Мушинки: «Листування Івана Зілинського з Іваном Панькевичем (1913-1951)» (Нью-Йорк-Пряшів, 2008), «Музей визвольної боротьби в Празі та доля його фондів. Історико-архівні нариси» (Київ, 2005), «В якій Венеції було записано першу українську пісню? (Науковий збірник Державного музею українсько-руської культури в Свиднику. Т. 22.– Пряшів, 2001), «Курівський різьбяр. Життя і творчість Андрія Павука» (Пряшів, 2006).

Микола Мушинка тісно співпрацює з Музеєм у Свиднику. Він – також член Етнографічного товариства при Словацькій Академії наук, Міжнародної Комісії дослідження народної культури Карпат і Балкан та інших інституцій.

Академік Микола Мушинка – активний учасник багатьох міжнародних наукових конференцій, симпозіумів, конгресів. Його виступи відзначаються не лише добрим знанням конкретної проблеми, але й демонструють широку культурологічну палітру, насичені мало-відомими фактами, завжди цікаві, натхненні та оригінальні. Тому його ідеї можуть розвиватися у майбутніх дослідженнях із лемкознавчої тематики.

Розвиток сучасних культурних традицій найкраще виявляються на численних фестивалівних заходах, які проходять в Україні, Польщі, США та Словаччині. Серед популярних фестивалів варто назвати «Лемківські Ватри» в Ждіні (Польща), у Монастирську (Тернопільщина), Нагірному (Львівщина), фермеші у селах Боєцько і Вільхівці (Польща), фольклорний фестиваль у Свиднику (Словаччина). Для учасників фестивалів такі зустрічі запам'ятовуються надовго, адже вони зв'язують минулі і нинішні покоління, тугу і радість. На таких імпрезах Микола Мушинка майже завжди буває з дружиною Магдою. Його супутником у подорожах є фотоапарат, яким він фіксує все побачене. Невдовзі світлина та публікації з'являються у періодичних виданнях.

У багатолітній науковій діяльності М. Мушинки ми відчуваємо присутність органічного зв'язку наукової об'єктивності та сумлінності з громадянською позицією справжнього вченого, розуміння ролі своєї праці не тільки для науки, але й для потреб національно свідомого українця.

Львівська обласна організація лемків, фундація дослідження Лемківщини у Львові, редколегія «Лемківського календаря» сердечно вітають академіка Миколу Мушинку з Ювілеєм і бажають йому здійснення наукових і творчих задумів, енергії та багатоліття.

Ольга КРОВИЦЬКА,
старший науковий співробітник Інституту українознавства імені І. Крип'якевича
Національної Академії наук України.

12 СТРАВ НА СВЯТИЙ ВЕЧІР

Не масмо твердого переліку і послідовності 12 пісних страв, які споживали лемки на Святий Вечір. У різних родинних і селах, а також у письмових джерелах зустрічаємо різні страви. Ось такими вони були в нашій родині:

1. Хліб житній
2. Часник і сіль
3. Рибка
4. Киселиця з вареною картоплею
5. Гриби (губы) смажені
6. Квасоля (фізоля) або біб
7. Голубці з гречкою
8. Капуста або вареники з капустою
9. Вареники (пероги) зо сливками
10. Медівник або пампушки
11. Узвар (ябчанка) зі сушених яблук, грушок і сливок
12. Кутя: пенцак (з ярцю) або рис (рыж), горіхи, мед або цукор

Починали зі свяченої води і проскурки, часнику і хліба, а кінчали солодкою кутею.

Лемко з Ганчови.

ЛЕМКІВСЬКИЙ ЙОРДАН У ТЕРНОПОЛІ

19 січня 2016 р.

«РАДУЙТЕСЯ ЙОРДАНСЬКІ ВОДИ Й ЛЕМКІВСЬКІ ХОРОВОДИ»

Неперевершеним, грайливим, радісним і щасливим запам'ятає кожний учасник святкування «Лемківського Йордану» в міському Палаці культури «Березиль» Тернополя, яке відбулося 19 січня ц. р. Гості, лемки і не лемки, запрошені керівники області та міста, депутати всіх рівнів, голови та члени районних осередків товариства «Лемківщина» прибули звідусіль, щоб вкотре продемонструвати свою відданість і любов до рідної культури, мови, звичаїв і Різдвяних обрядів, привезених батьками, дідами і прадідами з Лемківського краю, який вони залишили у 1944-46 роках. Всіх присутніх зібралося більше 400 осіб.

Дійство розпочалося о 15-й год. з традиційної молитви за участю о. Василя Шафрана і окроплення місця дійства та присутніх йорданською водою, яку зранку посвятали і привезли з Лемківської церкви. Збоку стояли традиційна ялинка, Шопка, стіл із вечерею, накритий обру-

сом. Під столом – господарські знаряддя. Лемківську родину уособлювали газда Ігор Дуда, який приніс дідуха, і газдиня Віра Дудар.

З привітальним словом виступив голова обласної організації ВУТЛ Олександр Венгрінович, який відзначив важливість події, що проводиться щорічно: в Івано-Франківську – «Лемківська Маланка», у Львові – «Лемківська Велия», а на завершення Різдвяних Свят – «Лемківський Йордан» у Тернополі. Він подякував всім лемкам і не лемкам, які долучилися до будівництва та благоустрою Лемківської церкви на вул. Львівській. Відтак передав слово для привітання голові облдержадміністрації Степану Барні, потім – його братові, народному депутату України Олегу.

Степан Барна, зокрема, сказав: «Цю багатогранну культуру потрібно розвивати в нашому краю серед лемків та їхніх дітей. Адже це історія поколінь, це справжні українські тра-

диції. Ми і надалі сприятимемо підтримці лемків та допомагатимемо реалізувати їх плани».

Святкова програма проходила за духовним піднесенням, у теплій родинній обстановці. Виступали дитячий Вертеп і колядки-музики із Монастирська (кер. Віра Куриляк), гурт «Тріода», творчі колективи й окремі виконавці з області. Лемківські пісні співали заслужений артист України Богдан Іваноньків. Співали й танцювали всі присутні, незважаючи на вік. Проводився збір пожертв на добудову церкви.

Козівський район на святі представляли лемки з Козови, сіл Таурів, Великий Ходачків, Теофіпівка, Слобідка. Передати словами пережитого, побаченого і відчуття неможливо. Потрібно було там бути і все самому побачити.

«Христос Хрещаеться!» – «У ріці Йордані!»

Володимир БЕК –
голова Козівського районного
товариства «Лемківщина».

Марія ГОРБАЛЬ, м. Львів

ЗАПРОСИМО «ДІДУХА» ДО СВОЄЇ ОСЕЛІ

От і дочекалися ми Різдвяних свят, часу на вшанування тієї події, коли сам Син Божий з Неба на землю зійшов. Часу урочистого, радісного, урочистого. І поговоримо про один давній атрибут, який завжди був присутній у Різдвяній обрядовості – про «дідуха».

Здавна під час Різдвяних свят, внесення в наші оселі «діда», «дідуха» – вісяного, житнього (пшениця на Лемківщині не росла) снопа, якого ставили на покуті, було особливо значущим. Його ще називали просто «сніп» або ж «коляда». Подекуди він звався «новорічним полазником». (...)

Сніп-«дідух» ставили на почесному місці за столом. Часом сніп розстеляли на краю стола (переважно на Лемківщині). Тоді господиня накривала його обрусом, на який клала святковий хліб. У словацькій Лемківщині подекуди замість вісяного снопа до хати вносили околоти або снопи збіжжя, які клали на лавки у кут за стіл, і то стільки околотів, скільки членів сім'ї у хаті. Кожен упроводж Різдвяних свят сидів на своєму околоті чи снопі.

Внесення «дідуха», а разом із ним сіна, соломки до хати, відбувалося за певним ритуалом. Лемкиня розказувала: «Як ся на Великому несе снопок до хиж, то треба гварити по дорозі «Отче-Наш!» Принісиши його до хати, разом зі сіном і соломкою, господар говорив: «Вінчую, вінчую на щесьтя, на здравя, на то Боже Народження, жеби сте могли ся дочекати другого Божого Народження. Христос ся Раждає!» З одного села на Сяноччині пригадують: «Один син ніс «дідуха», другий – зілля, яке святити на Спаса, третій – сіно, наприкінці йшов батько зі соломкою. Вони по черзі заходили до хати і говорили: «Помай-Біг на щесьтя, на здравя, на

тот Сьвятый Вечер». У багатьох селах Східної Лемківщини, коли господар вносив сніп, сіно чи соломку до хати, то говорив: «Помагай-Біг зо щесьтом, здравіом в тім Новім Році. А всі, хто був у хаті, йому відповідали: «Витайте, витайте!» (...)

Таке розмаїття привітань зі святом, однозначно свідчить про багатогранність висловлення одних і тих самих бажань – щастя і достатку. Однак, усіх їх об'єднує усвідомлення величчя того свята, яке наступило, – народження Сина Божого.

Що ж означає цей «дідух»? Український етнограф Василь Скуратівський каже, що слово «дідух» має давнє коріння. Неважко здогадатися, що мова йде про дух Діда, чи Дідівський дух. Зрештою, саме слово «дідух» складається із двох слів – «дід» і «дух». Отож – це «**дух померлих родичів**». Різдвяний сніп збіжжя називали «дідом» чи «дідухом», тобто загальними іменами найстарших членів родини. Очевидно, у зв'язку з пошануванням померлих членів родини.

Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) у праці «Дохристиянські вірування українського народу» виводить інше семантичне значення Різдвяного «дідуха», як «**символ плодючості**». Сніп символізував достаток хліба і паші аж до нового врожаю. «Жито особливо поважалося як правдивий середник до життя (жито – від жити)... сніп жита вноситься в хату під Різдво». «Дідух» у хаті стояв через усі свята аж до Нового (старого) Року – 14 січня. Рано на Новий Рік його обмолочували і, навесні, змішавши з відбірним зерном, висівали в полі, а соломкою зі снопа кормили коней, корів, телят, свиней, овець.

ХРОНІКА НОВИН

Закінчення.

та учні місцевої школи. Були запрошені гості: голова Перечинської райдержадміністрації Василь Канюк, заступник голови Ольга Кравчук, керуючий справами райради Владислав Рац, міський голова Мирослава Гураніч.

За словами В. Мулеси, Зарічево вибрано не випадково, адже саме це село вважається «столицею» лемків Закарпаття.

Р. Яцкович

«Пісні назабутого краю»

7 лютого в м. Городок на Львівщині відбувся XII Міжрегіональний фестиваль-конкурс «Різдвяна коляда» – «Пісні назабутого краю». Цьогорічний фестиваль відрізнявся від попередніх тим, що проходив у часі закінчення коляди. Досі він проводився восени, у жовтні. У фестивалі взяли участь понад 60 колективів і виконавців із Галичини та Волині. Почесною гостею свята була голова СФУЛО Софія Федина.

Серед хороших колективів 1-ше місце зайняв хор «Надсяння» (Львів), 2-ге – «Жайвір» (Львів), 3-є – «Сокільчани» (Сокільники). Перші місця здобули: серед солістів-вокалістів – Максим Садовий, серед ансамблів – квартет родини Іваник (Самбір) і дует бандуристок – Вікторія Гамар та Юлія Когут (Борислав), серед читців – Вікторія Шурмак (Винники). Найвищу нагороду – Гран-Прі фестивалю отримав фольклорний гурт «Вервечка» з Луцька.

Анна КИРПАН, м. Івано-Франківськ

ПРО БЕЗРИБ'Я, «УКРАЇНСЬКУ АТЛАНТИДУ» І ЛЕМКІВСЬКИХ АТЛАНТІВ (Не рецензія із 7 розділів)

Не бійтеся робити те, чого не вмієте.
Пам'ятайте: ковчег збудував аматор,
фахівці збудували «Титанік».

Дейв Баррі

1. Чи на безриб'ї і рак – риба?

Кажуть, не варто надто комплексувати, коли береться за щось вперше. Адже, якби аматори не бралися за «не свою справу» – не було б тисячі винаходів, відкриттів, мистецьких шедеврів, геніальних книг. Книга, про яку йде мова, теж написана аматором – Ярослав Теплий не є фаховим істориком, фольклористом чи етнографом. А однак взявся за об'ємну працю про Лемківщину. Зрештою вона вийшла під (промовистою) назвою «Українська Атлантида» (Житомир: Полісся, 2011).

Але, перш ніж розгорнути книгу, варто торкнутися в цьому контексті теми професіоналізму чи аматорства. Дискусії про професіоналізм і дилетанство у лемківському культурному середовищі спалахують досить часто. Наприклад, праці Ярослава Хорошака (Словник лемківсько-польський, польсько-лемківський. – Варшава: Рутеніка, 2004. – 404 с.), Ігоря Дуди (Лемківський словник. – Тернопіль: Астон, 2011. – 376 с.) та інші, фахові лінгвісти критикували за дилетанство, визнаючи лише величезну «мурашину» працю укладачів. Водночас всі користуються тими словниками. Навіть ті, що їх запекло критикували. А обіцяних, т.зв. «фахово» зроблених і «повних» словників (тобто таких, де зібрана вся лемківська лексика) все ще чекаємо.

Що ж спонукає дилетантів братися не за свою справу? Вакуум! Коли в чомусь велика потреба, ентузіасти-патріоти відразу беруться до діла. Поки в академічних колах починають засідати і обговорювати можливі варіанти концепції, аматор-практик Ярослав Теплий вже

давно працює. І важко йому щось закинути. Бо сьогодні в Україні на книжкових полицях лемків немає ані ґрунтовної «Історії Лемківщини», ані «Географії Лемківщини» чи «Природи Лемківщини». Немає окремих видань про лемківську музику, мистецтво, народні промисли, одяг. Немає не лише академічних видань, але й популярних (книг), написаних доступною мовою, цікавих для молоді.

2. Що читати?

Тим часом лемківська тема викликає щораз більший інтерес у молоді, і не лише у нащадків лемків. Звичайно, можна знайти інформацію в Інтернеті, але ті, хто зацікавиться глибше, обов'язково захоче прочитати відповідну літературу, зокрема в традиційному, паперовому вигляді. То ж поглянемо на лемківську книжкову полицю. Виявляється, українською мовою видано не так і багато. Більшість – це (красезнавчі) книжки про окремі села, написані вихідцями з них. Такі книжки зацікавлять, передусім, читачів, які походять (або походили їх предки) з тих сіл. А звідки можна почерпнути загальну інформацію про Лемківщину? Найперше – з двотомника «Лемківщина» (Львів, 1999), виданого Інститутом народознавства НАНУ. Якщо пошастить дістати, то з видрукуваного Організацією Оборони Лемківщини за океаном двотомника «Лемківщина. Земля-Люди. Історія-Культура» (Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1988). В Ужгороді вийшла у перекладі з англійської «Енциклопедія історії та культури карпатських русинів» (2010), яку уклали Роберт Магочій та Іван Поп.

До речі, для лемківських авторів шлях до друкарні чомусь виявляється неймовірно довгим. Наприкінці 2013 р. у Львові (нарешті) з'явився «Енциклопедичний слов-

ник Лемківщини» Івана Красовського, допрацьований і упорядкований Іваном Челаком. Він пролежав у видавничих шухлядах (Варшава) більше 20 років(!). Стільки ж чекала лемківська граматики Петра Пиртея з Івано-Франківська (Лемківські говірки. Фонетика і морфологія.-Горлиці, 2013). Словнику П. Пиртея (Короткий словник лемківських говірок. – Івано-Франківськ), начебто пощастило більше. Рукопис, після фахового редагування в Інституті мовознавства Академії наук України і значного скорочення обсягу, був виданий у 2004 р. Це тривало так довго, що автор не дожив до цього дня. А Іван Красовський перед смертю потішився, гортаючи свою книгу (хоч і без ілюстрацій).

Якщо у Словаччині та Польщі є видання, які стануть у допомозі тим, хто хоче вчитися чи вчити рідної бесіди, то в Україні таких видань взагалі немає, окрім словників, укладених вже-таки фахівцями: «Словник села Тилич на Лемківщині» Євгенія Турчин (Львів, 2011) і «Фразеологічний словник лемківських говірок» Галини Ступінської та Ярини Битківської (Тернопіль, 2013). У Львові 1998 р. видано досить скромну книжечку «Квіти Бескидів. Коротка антологія поезії лемків». Книг, виданих суто полемківському – взагалі мізерна доля.

3. Де Лемківська академія наук?

Що є причиною такої сумної ситуації? Очевидно, не так брак коштів, як брак патріотизму. Великою проблемою є і відсутність лемківських наукових інституцій, центрів, де би фахівці поступово й систематично розробляли всі напрямки. Бо сьогодні науковці, які працюють у лемківській царині, діють розрізнено й автономно.

Таким центром начебто мала стати «Фундація дослідження Лемківщини» у Львові. Але вона ним не стала. В середині 1990-их рр. була можливість зорганізувати Інститут лемківського мовознавства, який би діяв у системі (Інституту українознавства) Академії наук України. Над цим працювала ініціативна група, маючи вже певні гарантії. Процес тривав і, завершившись б організацією Інституту лемківського мовознавства. Але переважили чийсь амбіції, хтось на когось

образився – таким чином інститут вмер, не народившись. Шанс було втрачено.

Цього року на базі Українського Католицького Університету у Львові мав бути створений Центр дослідження української спадщини у Польщі та Словаччині, де б проводилися також дослідження Лемківщини. Але, наскільки мені відомо, ця недержавна науково-дослідна та просвітницька установа все ще на стадії організації.

Брак наукової інституції позначається на усьому культурному житті лемків в Україні. Оскільки немає серйозного наукового центру, то лемківське часто виглядає як аматорське і дилетантське. Прикладів не треба довго шукати, досить взяти з полиці книги, видані в Україні, де бодай щось написано по-лемківському. Переважно ці тексти рясніють грубими помилками, які з'явилися як з вини авторів, так і з вини редакторів чи упорядників, коректорів. Інша типова проблема – спорадичність і нерівномірність лемківських досліджень. Наприклад, багато дослідників працювали і працюють в галузі мови, але майже ніхто не береться за літературу. Побільшало дослідників лемківської пісні, а Марія Байко видала велику «Антологію лемківської пісні» (Львів, 2005). Зате в інших галузях не ведеться жодних досліджень. Як наслідок, пересічний молодий лемко, який придбав «Антологію лемківської пісні» чи лемківські пісенники з Інтернету, слухає їх у традиційному та сучасному виконанні на Лемківських Ватрах, серйозно вважає, що у лемків більше нічого немає, окрім пісень.

Отож, при відсутності навчальних і наукових інституцій, відсутності загального процесу та міцного «лемкознавчого» середовища, спроба аматора доступно викласти знання про Лемківщину апіорі не може претендувати на найвищий рівень. Тому її треба розглядати, передусім, як цікавий експеримент, патріотичний акт і велику працю з укладання та осмислення (красезнавчого) матеріалу. Саме під таким кутом (зору) варто поглянути на «Українську Атлантиду» Ярослава Тихого.

Далі буде.

ЖЕРТВАМ БРУТАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ

Думка про створення пам'ятного знаку депортованим, які проживають на Бучаччині, вже давно жила в моєму серці. Про пам'ятник не було й мови. По-перше, то довгий процес. По-друге, була проблема з місцем. По-третє, як завжди, фінансова складова, враховуючи, в який час живемо. Отож, порадившись зі співзасновниками «Лемківщини» О. С. Гойняком і А. В. Бігуняком, ми вирішили виготовити меморіальну таблицю, на якій було б зображено наші символи та назви сторін, з яких люди були депортовані. Адже, всі вони зазнали однакової трагедії – руйнації культури, самобутніх звичаїв, втрати мовного діалекту, усталеного віками мирного господарювання на власній землі. При тому, депортовані зазнали подвійного стресу. Не тільки нищення матеріальних і моральних цінностей, але й різкий перехід з одного суспільного-політичного ладу до протилежного іншого, де нівеляція особистості, її свободи і гідності вважалася нормою. Післявоєнний голод, страх за власне життя, жах тиранії, контроль і недовір'я влади, спонукало наш народ скулитися і закрити вуста. Тільки очі та душа, що безмовно плакали, доводячи, нерідко, до божевілля. Людина могла з розпачем і надією молитися до Бога, зверючись Йому у всьому. Бо наші люди, як покидали хати, найперше знімали зі стін образи і везли їх на чужину, притискаючи до грудей та надіючись на Божу допомогу.

З тих трагічних подій пройшло понад 70 років. І, до ганьби Польщі та України, ніхто не вибачився перед нашим народом. Не спромоглися навіть визнати нас депортованими, щоб відтворити історичну справедливість. Замість того, наш споконвічний ворог, який тоді зробив нас жебраками і колгоспниками, тепер знову продовжує свою чорну справу: руйнацію і виселення краян, яких 70 років тому привезли в голий Донецький степ. Лемки знову тікають, залишаючи все нажите і зароблене працю своїх рук. І знову стають жебраками і вигнанцями. І кінця тому не видно.

Відзначення 70-ї річниці від часу депортації актуальне і важливе сьогодні. Маємо повернути увагу і пам'ятати Європу до чого приводить загравання з нашим північним агресивним сусідом.

Отже, повертаючись до нашої теми, ми взялися до справи. Запросили бучачського художника Р. Лесіва, який створив ескіз пам'ятки. Роботу за цим ескізом доручили братам Горнякам – спеціалістам різьби по каменю, нащадкам депортованих із Надсяння. Поки йшло виготовлення, настала черга збору коштів. Я вирішила просити допомоги у заможніших нащадків переселених, які не забули свого родоводу. Ніколи не сподівалася, що так радо і добровільно підтримають мене дорогі спонсори. Живе в них любов до спогадів дитинства, до розповідей дорогих батьків і ді-

дів, до збереження традицій і звичаїв.

Ось вони, нащадки депортованих, які стали особистостями й авторитетними людьми в районі: М. М. Сиванич, О. С. Гойняк, В. А. Понтус, С. І. Сердинський, І. Л. Крупський, Я. С. Лось, О. С. Оверко, А. В. Бігуняк, Л. К. Оленяк, С. Т. Колега, а також кредитна спілка «Самопоміч». Заплат ім, Боже, за то!

Нарешті вирішалася проблема з місцем встановлення таблиці. Пропозиції Миської ради нас не дуже влаштували і здавалися, що вибору не залишилося. Та Господь добрий! Саме тоді зустрівся нам колишній голова (двох скликачів) Миської ради О. С. Оверко, виходець із Любачівщини. Він порадив звернутися до о. Володимира Шафрана про дозвіл встановити меморіальну таблицю на зовнішній стіні церкви Покрови Пресвятої Богородиці. Сама я не сміла просити, адже церква була щойно відремонтована. Та о. В. Шафран погодився, прислужившись у черговий раз Богу, місту і нашому люду.

Довго ми не чекали і вже 30 серпня відбулося урочисте відкриття. Хочу від усього серця подякувати всім, хто прилучився до нашої історичної пам'яті. Особиста подяка від товариства «Лемківщина» миській та районній владі, працівникам відділу культури, учасникам урочистого відкриття: о. В. Шафрану за виступ і відправлення панахиди, О. Синенькій – голові товариства «Меморіал», Л.Горлицькій – співачці та народному ансамблю «Лемковина» с. Підзамочок (кер. Г. Ковалишин).

Таблиця зроблена з червоного граніту. По краях від чорно-білого кола – написи золотими буквами: «Лемківщина», «Надсяння», «Холмщина», «Підляшся». В колі зображено лелеку – птаха-символа, що падає вниз, бачачи розорене родинне гніздо, оточене колючим дротом. Але коло, що символізує нескінченність, досконалість і зміст життя, подає надію на життя. А Тризуб на вершині кола об'єднує Захід і Схід України в єдину, сильну націю.

Марія Шафран, катехитка та їмость, запропонувала кожного року біля церкви Покрови на Успіння Матері Божої (28 серпня) відправляти панахиду за померлих наших краян, а на Різдво Діви Марії (21 вересня) – молебень за здоров'я всього українського народу. Маємо надію, що такі молебні для всіх бучачців і гостей, яких ми щиро запрошуємо, стануть доброю традицією. Спільна молитва скріпить нас і схоронить від зла, об'єднає, а не поділить, поширить взаємну приязнь і любов.

Тож просимо Тебе, Божа Матір і наша Заступнице! Разом з усіма святими і Небесними Силами, молися за всіх нас до Пресвятої Трійці – єдиної нашої надії на зміцнення духу в земному житті та вічного спасіння в небі.

Ніна ОЛЕНЯК,

голова товариства «Лемківщина» у Бучачі.

НАШІ ЮВІЛЯРИ – ВИДАТНІ ЛЕМКІВСЬКІ ДІЯЧІ

Січень

- 60 – **Петро СОРОКА** (*6.01.1956, с. Грицівці, Збараж. р-н, Тернопіль. обл.) – поет, літературознавець, педагог. Кандидат філологічних наук. Доцент Тернопільського Національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Редактор газ. «Дзвони Лемківщини» (1994-98). Батько – зі с.Бліхнарка, п-т Горлиці.
- 80 – **Степан КРИНИЦЬКИЙ** (*15.01.1936, м. Криниця) – кандидат медичних наук (1972), доцент Прикарпатського медичного університету. Голова Івано-Франківського товариства «Лемківщина». Член Президії (1993-2007), голова Контрольної Комісії (2007-12), відповідальний секретар СФУЛО (з 2012).
- 80 – **Анатолій КОБЕЛЯК** (*16.01.1936, с. Крамна, п-т Ясло +6.01.2013) – педагог. Секретар тижневика УСКТ «Наше Слово» у Варшаві (1961-78). Співзасновник редакційно-видавничого об'єднання «Український Архів» (1995).
- 75 – **Євгенія ТУРЧИН** (*19.01.1941, с. Тилич, п-т Новий Санч) – мовознавець, діалектолог. Кандидат філологічних наук. Науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О. Потебні та Інституту української мови НАНУ (1973-2005).
- 275 – **Іван ПАСТЕЛІЙ** (Ковач *27.01.1741, с. Мала Пастіль Перечин. р-ну на Закарпатті +1799, м. Мукачєво) – церковний діяч, історик, педагог, єпископ. Генеральний вікарій Мукачівської Греко-Католицької єпархії (1787-90).
- 90 – **Ярослав ДУДА** (*27.01.1926, с. Сквіртне, п-т Горлиці) – інженер-конструктор, педагог, громадський діяч. Член правління ФДЛ у Львові.

Лютий

- 130 – **Максим САНДОВИЧ** (*1.02.1886, с. Ждиня, п-т Горлиці +6.09.1914, м. Горлиці) – священномученик Польської Автокефальної Православної Церкви (1994).
- 70 – **Марія БАБІЧУК** (*4.02.(спр.8.11.) 1946, с. Тарнавка, п-т Сянкі) – голова Чортківського районного товариства «Лемківщина», член Колегії ВУТЛ (з 2009).
- 80 – **Микола МУШИНКА** (*20.02.1936, с. Курів, окр. Бардів, Словаччина) – фольклорист, етнограф, доктор філології (1992), професор, академік НАНУ (1997). Голова Асоціації українців Словаччини (з 1991). Член Президії СФУЛО (1993-2012).
- 75 – **Андрій БАРНА** (*23.02.1941, с. Радочина, п-т Горлиці +10.12.2015, м. Пустомити) – громадський діяч. У 1969-2007 – вчитель середньої школи. Голова Пустомитівського районного товариства «Лемківщина» (1989-93). Депутат Миської ради. Член ФДЛ у Львові.
- 75 – **Іван МАКСИМОВИЧ** (17.02.1941, с. Волтушова, п-т Сянкі) – економіст, педагог. Кандидат економічних наук (1997), професор. Ректор Бучачького інституту менеджменту і аудиту (з 1993).

Церква в Криницькій, 1879 р.

Колегія Всеукраїнського товариства «Лемківщина», правління обласних організацій ВУТЛ Івано-Франківська, Львова і Тернополя, редакція часопису «Дзвони Лемківщини» висловлюють щире співчуття доц. Степанові КРИНИЦЬКОМУ з приводу тяжкої втрати – смерті сестри, майстра народної творчості

Ірени ОМЕЛЬЧЕНКО- КРИНИЦЬКОЇ,

яка народилася 1 січня 1926 р. в м. Криниця, п-т Новий Санч, а померла 3 лютого 2016 р. в м. Івано-Франківську на 91-му році життя.

Нехай Господь прийме Її до Царства Небесного – там, де святі і праведники спочивають. Вічна Їй пам'ять!

ВИТЯННЯ

Миколай ФУЧЫЛО,
с. Воля Нижня, п-т Сянік.

ШТОСИ ДУРКАТ

Новеля

Дорогий Штефане КРИНИЦЬКИЙ, сыну Семана!
Шануваний Краяне, Друже, Приятелю, Колего!
Шчыро-сердечні вітаме з поважном датом – 80-літтям Уродин.

Мало знаме Тя як кандидата медичних наук, доцента Івано-Франківского національного медичного університету, котрий ціле жытя научат будучних дохторив.

Найліпше знаме як лемківского діяча, патрїота нашой дорогой Лемківшчыны, доволітнього голову областной організації Лемків, заступця головы Всеукраїнского Товариства «Лемківщина», члена Президії Сьвітової Федерации Українских Лемківских Обєднань.

Знаме Тя як співорганізаторя і соліста Народной аматорской хоровой капелі «Бескид», вшитых Всеукраїнских Фестивалів лемківской культуры в Монастырську на Тернопільшчыні, участника Медженародовой «Лемківской Ватры» в Ждині, на рідних теренах.

Знаме Тя тіж як автора і виконавця знаной а любленой нами пісьні «Лемко, я си Лемко», без якой ся не обходит жадна імпреза, забава ци спотканя. Бо Ты, правдиво, походиш од самой Криниць-Здрою!

Здобыв ес шану людску і заслужену повагу. Жычыме Ти земской радости а милости, миру а згоды зо самым собом і людьми!

Жычыме Ти доброго здравя! Бо не може быти слабым Лемко, котрий дыхав сьвіжым ялицьовим воздухом, гмывав-ся в гірскім потичку, пив щаву зо студенки, ів помічну киселицю.

Осемдєсят юж не сымдєсят, але ішчы не девятдєсят!

Най Пан-Біг штоден помагат, а Ангел-Хоронитель боронит Тя на многія і блага літа!

Олько ВЕНГРИНОВИЧ – голова Тернопільского областного товариства «Лемківщина», лемко з Криниць.
Ігор ДУДА – редактор часопису «Дзвони Лемківщини», лемко з Ганчовы.
15 стичня 2016 р.

Миколай СТАНКО, який ся вродив 27 стичня 1931 р. в с. Криве, повіт Ліско, а гнескы мешкат в с. Сзупіль Галицького району, обходит свій **85 – ий ДЕН УРОДИН.**

Правліня Івано-Франківского областного товариства «Лемківщина» сердечні витат свого краянину, жычыт му шчєсьтя і здравя на многія літа!

ПЕРЕЗЕРАМЕ СТАРЫ І НЕ БАРЗ СТАРЫ ЗНИМКИ

З архіву Вальтера (Володислава) Максимовича (США).
СЕСТРЫ БАЙКО

1940, Yablonytsia Ruska near Sanok. Family of Magdalyna and Yakiv Baiko and their five daughters, from left Daniyila, Irina, Zinoviiia, Nina and Maria standing on the stool.

1. Родина Магдаліни і Якова Байко, їх п'ятеро дівок. Сьдіят: Даниїла, Ірина, Зіновія. Стоят: Ніна і Марія. Яблоніця Руска, п-т Сянок. 1940 р.

2. Сестры Байко. Сьдіят: Даниїла, Зіновія, Ніна. Стоят: Марія і Ірина. Львів. Поч. 2000-их рр.

«МОЛОДА ЛЕМКІВЩИНА» ЛЬВОВА

Лемку! Маш бесьїдувати, гварити, мовити, повідати, радити, речы, гадати. Втовды лем будеш собом і шанувати Тя будут Люде.

«Дзвони Лемківщини» -

часопис Всеукраїнського Товариства «Лемківщина»

Наша адреса:

46001, м.Тернопіль, бульв. Т.Шевченка, 21, тел. 52-29-93. www.Lemky.org.ua

Реєстраційне свідоцтво ТР 145

Тираж 1000 прим.

Обсяг 1 друк. арк. Друк офсетний.

Підприємець Старух С. Є., м.Тернопіль, вул. Лукіяновича, 8. Тел. 42-52-13. E-mail: manager@vdruk.com

Редактор Ігор ДУДА

Редакційна колегія:

Василь МУЛЕСА (Закарпаття), Олександр ВЕНГРИНОВИЧ (Тернопіль), Степан КРИНИЦЬКИЙ (Івано-Франківськ), Степан МАЙКОВИЧ (Львів).

Комп'ютерний набір і верстка - Тарас ВАШКІВ.

Висловлені авторами думки можуть не співпадати з позицією редакційної колегії.

Відповідальність за достовірність фактів несе автор публікації.

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.